можливість майбутнім учителям образотворчого мистецтва здобути, вдосконалити необхідні професійні знання і вміння, продиктовані вимогами сучасної системи освіти та інформаційного суспільства.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів порушеної проблеми. Подальших зрушень потребує здійснення експериментальної діяльності, спрямованої на пошук нових форм та методів інформаційного навчання майбутніх педагогічних кадрів мистецького спрямування.

1. Бабич М.І. Базовий технічний засіб навчання в середовищі інтерактивних інформаційних технологій / Бабич М.І., Ревін С.Ф. // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2005. – № 8. – С. 24 – 25.

2. Дьяченко Т.М. Використання нових технологій навчання як елемент стратегії освіти / Т.М. Дьяченко, І.І. Драч, Л.О. Подушко // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Кол.авт. – К.: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2000. – Вип. 25. – С. 162 – 165.

3. Кателл Дж.П. Разворот супертанкера: трансформация процесса обучения через использование ИКТ / Дж.П.Кателл // Информатика и образование. – 2007. – № 8. – С. 93 – 99.

4. Коновець С.В. Творчий розвиток учителя образотворчого мистецтва: монографія / С.В. Коновець. – Рівне: Волинські обереги, 2009. – 384 с.

5. Лепская Н. Комп'ютерный дизайн / Н. Лепская / / Искусство в школе. – 2006. – №3. – С. 43 – 47.

6. Савченко І. Використання засобів сучасних інформаційних технологій для узагальнення і систематизації знань з графічного дизайну / Ігор Савенко // Інноваційні технології в професійній підготовці вчителя трудового навчання: проблеми теорії і практики (присвячена пам'яті академіка Д.О.Тхоржевського) 12 – 14 квітня 2007 року: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: ПДПУ, 2007. – С. 365 – 370.

7. Саєнко Т. Шляхи професійної підготовки майбутніх викладачів образотворчого мистецтва / Тетяна Саєнко // Молодь і ринок. – 2009. (Спецвипуск). – С. 20 – 25.

8. Яцюк О. Компьютерные технологии в художественном образовании / О. Яцюк // Искусство в школе. – 2008. – №5. – С. 60 – 61.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2010

УДК 81.373.7

Леся Комар, *викладач інституту підприємництва та перспективних технологій Національного університету "Львівська політехніка"*

ІДІОМАТИЧНІСТЬ СМИСЛУ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

У статті досліджується проблема визначення ідіоматики і співвідношення поняття "фразеологічна одиниця" та "ідіоматика".

Ключові слова: *лінгвістична одиниця, ідіоматика, переклад, аналіз.*

В статье исследуется проблема определения идиоматики и соотношения понятия "фразеологичная единица" та "идиоматика".

Ключевые слова*: лингвистическая единица, идиоматика, перевод, анализ.*

The problem of determination of idiomatic and correlation of concept is probed in the article "phraseology unit" that "idiomatic".

Key words: *linguistic unit, idiomatic, translation, analysis.*

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливу роль, яку відіграють у мові ідіоматичні одиниці, в лінгвістичній літературі існує незначна кількість праць, присвячених їх дослідженню. Питання ідіоматики переважно досліджуються в рамках фразеології (Л. Баллі, О.В. Кунін [8], В.В. Виноградов [3], О.І. Смирницький, Н.М. Амосова [2], М.М. Шанський, Ф. Вуд, Ф. Фаузхольдер та інші). Ідіоматика як самостійна дисципліна досі несформувалася, що свідчить про актуальність даного дослідження.

Можливо саме слово "фрезеології" ще не стало справжнім терміном через те, що воно існує в мові, покриваючи собою різноманітні явища, іноді зливаючись із терміном "ідіоматика" або протиставляючись йому [5, 187]. Подібні утворення повинні входити до однієї лінгвістичної дисципліни – фразеології, предметом вивчення якої є фразеологічна одиниця.

Поняття ідіоматичності не є чітко визначеним. Деякі лінгвісти вважають, що термін ідіоматичність вимагає пояснення [4, 77]. Існувала точка зору, що словосполучення, яке не піддавалось дослівному перекладу, вважалося ідіоматичним. Звідси випливає, що якщо ідіоматичність розглядати як основну характерну рису ФО, то одні й ті ж словосполучення англійської мови можуть уважатись ідіоматичними тими людьми, які розмовляють українською мовою, і неідіоматичними – тими, чия рідна мова містить аналогічні словосполучення.

© Л. Комар, 2010

Наприклад, на думку мовців української мови, словосполучення to take tea, to take care, etc належать до фразеології, оскільки їх український переклад (пити чай, піклуватися) не має еквівалента дієслову take. А люди, що розмовляють французькою мовою, не знаходять нічого ідіоматичного в цих словосполученнях, оскільки у французькій мові існують подібні лексичні одиниці. Такий підхід до ідіоматичності Гінзбург пропонує назвати інтерлінгвістичним, оскільки він включає порівняння двох різних мов [4, 77].

Термін ідіоматичність розуміють як брак мотивації і з точки зору тих, для кого дана мова є рідною. Оскільки ми маємо на увазі англійську мову, це означає, до фразеології належать лише ті словосполучення, які вважаються англійцями немотивованими, наприклад: red tape, to kick the bucket та подібні. Цей підхід, як наголошено, називають інтралінгвістичним [4, 77]. Інакше кажучи, судити про ідіоматичність слід в межах мови, а не поза її межами.

Отже, класифікація лінгвістичного матеріалу на вільні словосполучення та ФО залежить від того специфічного значення, якого надають терміну ідіоматичність.

Метою статті є аналіз співвідношення понять фразеології та ідіоматики.

Виклад основного матеріалу. Фразеологізми мають своє специфічне фразеологічне значення. І воно не може вважатись лексичним, оскільки слово і фразеологізм є якісно різними мовними одиницями. Фразеологічне значення якісно відмінне від значення лексичного, воно лише спільномірне з останнім, але нетотожне йому. Більшість учених, розуміючи специфіку фразеологічного значення, вважають за необхідне виділити його в окрему категорію семасіології, закріпивши за ним спеціальний термін [1, 19], [9, 67], [6, 11]. Фразеологічне значення містить не стільки ознаки нині пізнаваних реалій, скільки відношення до вже пізнаного та його оцінку. М.Ф. Алефіренко зазначає, що своєрідність фразеологічного значення, на відміну від значення лексичного, виявляється у "… вторинному відтворенні мовної картини світу, збагаченому досвідом інтелектуально-емоційного освоєння носіями мови відповідного "шматочка дійсності" шляхом переосмислення вже існуючих в мові знаків" [1, 20].

Першим класифікувати фразеологічні значення спробував О.В. Кунін [7]. Залежно від структури одиниці він виділяє класи, підкласи та розряди значень. Автор розрізняє чотири типи значень:

1. Цілісне значення, властиве фразеологізмам з постійними, повністю переосмисленими компонентами. Цілісне значення властиве ідіоматичним сполученням, наприклад: *to keep the pot boiling* – заробляти на прожиття; *tell it to the grey horses* – розкажи про це комусь іншому.

2. Роздільно-цілісне значення, яке притаманне фразеологізмам, що не мають стійкої структури, а їх перемінні компоненти можуть уживатися в прямому значенні, наприклад: *to change hands (change pockets)* – перейти з рук в руки; *to know chalk from cheese (to know A from B)* – знати, що до чого; *to eat a humble pie (eat out of one's hand)* – бути покірливим.

3. Частково-переосмислене значення. Фразеологізми з цим значенням мають однорідні компоненти з прямим значенням, наприклад: *to call names* – обзивати когось; *to look like a thousand dollars* – мати гарний вигляд; *to lend a helping hand* – подати руку допомоги.

4. Роздільне, частково переосмислене значення, яке властиве фразеологізмам, чий перший компонент вживається в прямому значенні, а інші – у переосмисленому, наприклад: *to take to one's heels* – швидко податися кудись; *to turn an honest penny* – чесно заробляти; *to stand in good stead* – мати перевагу. Окремі фразеологізми з цим типом значення можуть мати змінний компонент.

До цього О.В. Кунін додає, що "хоча фразеологічні значення різноманітних типів існують лише в рамках визначених структур, вся специфіка фразеологічного значення не може бути зведена лише до відносин між значенням ФО та її структурою. Ці відносини визначають лише наявність фразеологічного значення" [7, 67]. Тобто, фразеологічне значення володіє певною мірою самостійності, яка не повинна розчинитись у цих відносинах.

Як бачимо, наведена класифікація не зовсім чітка, за винятком значень першого типу. Багато фразеологізмів підпадають під різні типи, особливо ті, що мають змінний компонент.

П. Єрченко розмежовує фразеологічну одиницю з нормативним смислом, проміжні фразеологічні одиниці, істинні або ідіоматичні фразеологічні одиниці, та ілюстративні фразеологічні одиниці [6, 87].

Стосовно ідіоматичності смислу фразеологічних одиниць, П. Єрченко висуває робочу гіпотезу: ступінь ідіоматичності смислу фразеологічних одиниць (ступінь семантичного злиття компонентів) визначається прямопропорційною залежністю від кількості постійних компонентів фразеологічних одиниць, інваріантне значення кожного з яких нейтралізується в результаті

узагальнення початкового нормативного смислу фразеологічних одиниць.

1. Фразеологічні одиниці з нормативним смислом. Нормативний смисл фразеологічних одиниць породжується нормативним функціонуванням кожного компонента фразеологічних одиниць, що актуалізує своє інваріантне значення. Наприклад, *to come to nothing* – провалитися, не мати успіху, зійти нанівець. Усі еквіваленти перекладу фразеологічних одиниць з варіантами смислу, що визначається суб'єктом дії. Але інваріантом цих смислів є тотожний результативний стан кожного можливого суб'єкта, тобто – *nothing*.

2. Проміжні фразеологічні одиниці. Близько до нормативних фразеологічні одиниці примикають такі, в яких усі компоненти актуалізують кожен своє інваріантне значення і таким чином породжують нормативний смисл, а в силу асоціативних зв'язків деяких компонентів із суміжними поняттями – інший, імплікаційний ненормативний смисл. Такі ненормативні смисли не є результатом унікального узагальнення інваріантного значення будь-якого компонента, а лише його зміщення до суміжного імплікаційного поняття. Тому такі фразеологічні одиниці не можуть бути віднесені до істинно ідіоматичних, а лише до проміжних фразеологічних одиниць між нормативними та ідіоматичними. Так, наприклад, у фразеологічних одиниць *to come under the hammer* – іменний компонент означає "молоток" та включає "продаж з молотка, з аукціону" на відміну від продажу без молотка, не з аукціону.

3. Фразеологічні одиниці з ідіоматичним смислом. Особливістю фразеологічних одиниць з ідіоматичним смислом є те, що унікальному узагальненню піддаються в основному іменні компоненти. При цьому загальним напрямом узагальнення є рух думки від поняття про конкретний фізичний об'єкт до певної якісної оцінки стану суб'єкта.

Проаналізуємо ФО *to come bad/no speed* – "не мати успіху". Дієслівний компонент актуалізує тут своє інваріантне значення в повному складі:

а) динамічність, зміна (стану);

б) прихід, вхід в постеріорний стан суб'єкта (невдача). Ад'єктивний *(bad, no, good)* теж реалізує свою смислорозрізнюючу функцію, відповідно змінюючи смисл: *bad* – поганий (успіх), *no* – ніякий, *good* – хороший. Іменний компонент *speed – rate of movement, swift movement* не має загальномовного значення "успіх", воно появилося в результаті унікального узагальнення тільки у цій ФО, очевидно, в змаганнях на швидкість руху (коней, автомашин); хороша швидкість – успіх, *to come to good speed* – "мати успіх"; погана швидкість – невдача, провал. Швидкість руху суб'єкта в просторі набуває тут додаткової ознаки оцінки його стану, якості. Остання ознака як результат унікального узагальнення значення стає провідною, і ФО може вживатися в ситуаціях успішної діяльності суб'єкта без фактичного швидкого руху в просторі.

Таким чином, з чотирьох компонентів ФО (з урахуванням суб'єкта) тільки один, іменний нейтралізував своє значення *(rate of movement, swift movement),* придбав нове значення як результат одиничного акту, унікального узагальнення. Отже, компонент *speed* є непустою звуковою графічною оболонкою, а повнокровним словом, але лише в особливому, унікальному вживанні, бо в значенні *success* воно ніде, ні з якими іншими словами не може сполучатися. Однак це зовсім не означає, що *speed* вже не слово і втратило всі властивості слова.

Отже, фразеологічним значенням компонента ФО П. Єрченко вважає "...його відособлене системонабуте значення, якого надає йому ФО як певна система взаємозв'язаних слів в результаті унікального узагальнення його загальномовного значення" [6, 11]. Таким чином, фразеологічне значення слова-компонента "фразеологічні одиниці" відрізняється від його загальномовного інваріантного значення, по-перше, унікальністю узагальнення свого семантичного змісту і, по-друге, вищим ступенем узагальнення. Унікальність фразеологічного значення хоча б одного компонента фразеологічних одиниць, стверджує автор, зв'язує всі її компоненти в єдине ціле, поза яким воно не існує.

Компонентний аналіз смислу ФО дає можливість досить точно й об'єктивно визначити ступінь семантичного злиття компонентів ФО, ступінь ідіоматичності смислу ФО шляхом співвідношення компонентів. Покажемо це на прикладі: *He(+) came(+) to(+) the end(+) ofl(+) his(+) tether(-).* Як бачимо, у фразі *He came to the end of все* ясно, семантична незалежність компонентів очевидна, вони з'єднуються, зв'язуються тільки породжуваним смислом, що розвивається, в якому відображається реальна дійсність. Але перед останнім компонентом нормальний загальномовний розвиток смислу зупиняється: *he* – людина (а не тварина, що пасеться) і не може бути на прив'язі. Інваріантне значення компонента *tether* не спрацьовує, втрачає свою смислорозрізнюючу функцію, для завершення смислу необхідно інше, особливе,

тобто його фразеологічне значення "можливості" і смисл завершений: "Він прийшов до кінця своїх можливостей", "Вичерпав усі можливості" і т.д.

Таким чином, ідіоматичний, ненормативний смисл ФО не виникає в результаті таємничого переосмислення всієї ФО, метафоричного чи метонімічного переносу значень і т.д. Виникнення фразеологічного значення компонента/ компонентів ФО і на їх основі ідіоматичного смислу ФО є результатом загальномовного процесу узагальнення семантичного змісту як окремих компонентів, так і всієї ФО шляхом виділення найзагальніших ознак, що мають у своїй вихідній основі конкретні, яскраві образи, які допомагають у породженні та розкритті нових смислів за допомогою тих самих одиниць (*tether* – прив'язь – можливості і т.д.) [6, 12].

4. **Ілюстративні фразеологічні одиниці.** Особливий тип становлять ФО з ненормативним ідіоматичним смислом, у яких жодний компонент не піддається унікальному узагальненню, кожен з них актуалізує своє інваріантне значення загальномовного рівня узагальнення і, природно, породжує нормативний смисл, який, однак, протирічить реальній дійсності. Тому, такі ФО не мають вихідного нормативного смислу, який відображав би реальні події та служив би основою для подальшого узагальнення.

Наприклад, у ФО "вийти сухим з води" кожен компонент реалізує своє загальномовне значення і породжує нормативний смисл, але він не відповідає дійсності: з води сухим не виходять. Отже, в таких ФО вихідний нормативний смисл, як неіснуючий, не міг піддатися узагальненню до ідіоматичного, фразеологічного. Тут нормативний смисл є не вихідним, а швидше кінцевим як конкретна образна ілюстрація узагальненої ідеї, поняття. Так, ФО *to come out with clean hands* вживається як образна ілюстрація, вираження готової узагальненої думки "вийти незаплямованим з якої-небудь (брудної) справи", яка неодмінно передбачає заплямованість.

Висновок. Отже, як ми переконались, фразеологізми мають своє специфічне фразеологічне значення. Подальше вивчення цього значення є одним з важливих завдань, які стоять перед фразеологами.

1. Алефіренко М.Ф. Теоретичні питання фразеології. – Харків: "Вища школа", 1987. – 134 с.

2. Амосова Н.М. Основы английской фразеологии. – Л.: ЛГУ, 1963. – С. 72 – 73.

3. Виноградов В.В. Современный русский язык. – М.: Учпедгиз, вып. 1. – 1938. – 614.

4. Ємельянова Н.М. Крылатые слова, их происхождение и значение. – Л.: "Просвещение", 1971. – 207 с.

5. Ожегов С. Лексикология. Лексикография. Культура речи. – М.: Высшая школа, 1974. – 352 с.

6. Зацний Ю.А. Неологізми англійської мови 80 – 90 років XX століття. – Запоріжжя: РА "Тандем – У", 1997. – 431 с.

7. Кунин А.В. Фразеология современного английского языка. Опыт систематизированного описания. – М.: "Международные отношения", 1972. – 287 с.

8. Кунин А. Английская фразеология (Теоретический курс). – М.: Высшая школа, 1970. – 343 с.

9. Левицкий А.З. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка. – К., 1998. – 362 с.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2010

Джерела мудрості

"Ціла історія нашої цивілізації, матеріальної і духовної, се не що інше, як поступове систематичне і ненастанне відсування, відалювання границь неможливого".

Іван Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч